

ZIAD ABOU SALEH | Uniwersytet SWPS we Wrocławiu, Polska

Procesy integracyjne w Polsce w latach 1994–2016 w ocenie mniejszości arabskiej

Integrational processes in Poland in the years 1994–2016 in the perspective of the Arab minority

Streszczenie

Artykuł dotyczy procesów integracji, akulturacji, edukacji oraz egzystencji Arabów w Polsce i powstał na podstawie wyników badań empirycznych przeprowadzonych wśród grupy młodzieży arabskiej studiującej w Polsce w 1994 roku (610 osób). Z tej grupy udało się po 21 latach odnaleźć 132 osoby i przeprowadzić z ich udziałem dalsze badania. Kontynuowano je również w 2016 roku – wówczas możliwe było dotarcie do 38 osób. Celem pracy jest analiza porównawcza zmian postaw zamieszkujących w Polsce Arabów wobec społeczeństwa polskiego oraz – z perspektywy doświadczeń ich ponad dwudziestoletniego pobytu w Polsce – ocena efektywności integracji i asymilacji kulturowej.

Badaniom poddano następujące problemy: zdrady małżeńskiej, adaptacji i integracji zamieszkujących w Polsce Arabów, tolerancji społeczeństwa polskiego w stosunku do mniejszości arabskiej. Poddano też analizie istniejące stereotypy dotyczące Polaków i Arabów w ich wzajemnych relacjach. Podjęto też próbę odniesienia się do obecnej sytuacji politycznej i jej konsekwencji, jedną z których jest lęk przed zagrożeniem ze strony ludności arabskiej.

Słowa kluczowe: Arab, Polak, wizerunek, integracja, asymilacja, kryzys migracyjny.

Abstract

The article concerns the processes of integration, acculturation, education and the existence of Arabs in Poland, based on the results of empirical research conducted among groups of young Arabs studying in Poland in 1994 (610 people). From this group, after 21 years, it was possible to find 132 people and carry out further research with their participation; study was continued also in 2016 on a similar group of 38 people. The aim of this work is the comparative analysis of changes in attitudes

of Arabs living in Poland, with regards to Polish society, and the assessment of the effectiveness of integration and cultural assimilation, after 20 years of residence in the new environment.

The study involved the following problems: adultery, adaptation and integration of Arabs living in Poland, Polish society of tolerance in relation to the Arab minority. Existing stereotypes about Poles and Arabs in their mutual relations were also analyzed. The article is also an attempt to address the current political situation and its consequences, what are the fears of the threat from the Arab population.

Keywords: Arab, Pole, image, integration, assimilation, migration crisis

Wstęp

Podział na swoich i obcych jest jedną z najbardziej elementarnych i uniwersalnych form kategoryzacji świata społecznego (Nowicka E., Warszawa 1990, s. 9). W obecnej globalnej sytuacji politycznej charakteryzującej się napięciami społecznymi, których przyczyn można upatrywać m.in. w pogłębiających się nierównościach ekonomicznych, podział ten – zarówno pomiędzy państwami jak i wewnątrz nich – pojawia się w wyjątkowo ostrej formie. Dotyczy szczególnie społeczeństw państw kultury islamu, a „świata arabskiego” w sposób najbardziej dramatyczny.

Jak pisze J. Nikitorowicz *Lęk przed niezrozumiałym światem arabskim, jego atmosferą niedomówień i milczenia, gdzie wszystko może się zdarzyć w każdej chwili, gdzie nie istnieje równość między kobietą a mężczyzną, odsuwa zrozumienie i porozumienie i coraz częściej pojawiają się głosy, że tego nie da się zrozumieć w kategoriach europejskich* (Nikitorowicz, Białystok 2007, s. 3).

W Polsce społeczność muzułmańska, w tym arabska, jest stosunkowo nieliczna w porównaniu np. z Republiką Federalną Niemiec, Francją, Wielką Brytanią, czy Szwecją. Wydaje się też mocno osadzona się w realiach współczesnej Polski. Niezależnie od tego wskazać można wiele zagadnień i problemów, nad którymi warto byłoby się zastanowić: Czy Arabowie, którzy mieszkają w Polsce od ponad 20 lat, przyjęli nowy dla nich – polski – sposób życia? Czy też kultywują i trzymają się tradycji i wartości wyniesionych ze świata opartego na całkiem innej kulturze? Czy w Polsce istnieją realne przesłanki do obawy przed mieszkającą tu ludnością arabską?

Artykuł dotyczy procesu integracji, akulturacji, edukacji oraz egzystencji tych samych Arabów mieszkających w Polsce w latach 1994/2015/2016 oraz wpływu edukacji i akulturacji na ich poglądy. Celem pracy jest analiza zmian postaw Arabów wobec Polski i Polaków oraz ocena efektywności integracji kulturowej po ponad 20 latach pobytu w innym społeczeństwie.

Informacje zawarte w tych badaniach mają za zadanie uchwycenie obrazu Polski i Polaków „oczami” mieszkających tu Arabów. Podstawowych informacji na ten temat dostarczyły wyniki ankiet przeprowadzonych wśród anonimowych respondentów. Autorowi bliska jest przy tym konstatacja E. Nowickiej i M. Głowacka-Grajper, iż *Badacz stawia sobie wymagania, by antropologia była raczej dialogiem z inną kulturą, z człowiekiem z innej kultury, a nie opisem czy analizą*. (Nowicka E., Głowacka-Grajper M., Warszawa 2007, s. 66)

Arabowie w Polsce w świetle badań własnych

Od początku lat 90. rozpocząłem zakrojone na szeroką skalę badania nad społecznymi problemami egzystencji Arabów w Polsce. W tym czasie były one nowatorskie pod względem skali – zbadano niemal całą populację Arabów studiujących w Polsce – jak i podejmowanych problemów badawczych. Skupiono się nie tylko na zagadnieniach związanych z asymilacją kulturową społeczności arabskiej, ale również złożonej problematyce postrzegania Polaków przez mieszkających pośród nich/z nimi Arabów.

Praca opierała się w większości na badaniach ankietowych pogłębionych wywiadami z przedstawicielami wszystkich narodowości świata arabskiego studiującymi w Polsce w roku akademickim 1993 / 1994, którzy ukończyli co najmniej pierwszy rok studiów oraz odbyli kurs języka polskiego dla obcokrajowców. Spośród możliwej do zbadania grupy studentów i doktorantów arabskich warunki te spełniło 945 osób. Stanowiły one 65% ogólnej liczby osób pochodzenia arabskiego kształcących się wówczas na wszystkich latach i kierunkach studiów. Rozdano 945 ankiet i uzyskano odpowiedzi od 610 osób (65%). W grupie objętej badaniem znalazło się 436 studentów i 174 doktorantów. Byli to przedstawiciele Algierii (26 osób), Egiptu (3 osoby), Iraku (8 osób), Jemenu (86 osób), Jordanii (31 osób), Libanu (11 osób), Libii (52 osoby), Maroka (33 osób), Palestyny (82 osoby), Tunezji (31 osób), Sudanu (51 osób), Syrii (194 osób) i Zjednoczonych Emiratów Arabskich (2 osoby). Kobiety (10 osób) stanowiły 1,6% badanej zbiorowości. Średnia wieku wynosiła 27,6 lat. Zdecydowana większość badanych (77,7% – 475 osób) była stanu wolnego. 22,3% (135 osób) to osoby pozostające w związkach małżeńskich, z tego 83% – 112 osób – związało się z osobą pochodzenia arabskiego, natomiast 12,6% (17 osób) ożeniło się z Polką. Pozostałe 4,4%, czyli 6 osób, stworzyło małżeństwa z osobami innych narodowości. Średni czas pobytu w Polsce badanych wyniósł 5,29 roku.

W celu dokonania analizy porównawczej po 21 latach (w 2015 r.) przeprowadzono ponownie badania na 132-osobowej próbie spośród 610 respondentów z 1994 roku. Były to osoby, które pozostały w Polsce (72 osoby) lub mieszkające w krajach arabskich i w innych państwach (60 osób ankiety internetowe). W 2016 roku możliwe było przeprowadzenie badań na istotnie mniej licznej grupie – objęto nimi spośród dotychczasowych respondentów tylko 38 osób. Na wszystkich etapach wykorzystano identyczny kwestionariusz ankiety. Szczegółowe dane o grupie respondentów przedstawia tabela.

Warto dodać, że ankieta została przygotowana w języku arabskim, co większości badanych sprawiało zadowolenie. Z perspektywy wiarygodności uzyskanych wyników jest to ważny szczegół. Respondenci nie mieli bowiem problemów ze zrozumieniem treści pytań zawartych w kwestionariuszu (aspekt komunikacyjny). Po drugie (aspekt emocjonalny) – Arabowie przywiązują ogromną wagę do samego języka arabskiego. Społeczność arabska utożsamia go z myślą, historią, społeczeństwem i naturą. Język odgrywa bardzo ważną rolę w przedstawieniu myśli i piękniejszych cech społeczeństwa arabskiego (Said E., Warszawa 1991, s. 458).

Z badań wynika, że po ponad 20 latach zdecydowana większość respondentów jest w relacjach małżeńskich, posiada obywatelstwo polskie, własne mieszkanie, wyższe wykształcenie.

Tabela 1. Charakterystyka populacji respondentów

Cechy socjodemograficzne	rok 1994 (610 osób)	rok 2015 (132 osoby)	rok 2016 (38 osób)
Kraj pochodzenia (oraz liczba respondentów)	Algieria (26), Egipt (3), Irak (8), Jemen (86), Jordania (31), Liban (11), Libia (52), Maroko (33), Palestyna (82), Tunezja (31), Sudan (51), Syria (194), ZEA (2)	Algieria (7), Egipt (2), Irak (5), Jemen (21), Jordania (11), Liban (3), Libia (5), Maroko (5), Palestyna (18), Tunezja (7), Sudan (7), Syria (41)	Irak (3), Jemen (2), Jordania (1), Liban (2), Palestyna (5), Tunezja (2), Sudan (1), Syria (22)
Płeć	600 mężczyzn, 10 kobiet	131 mężczyzn, 1 kobieta	37 mężczyzn, 1 kobieta
Średnia wieku	27,6	49,5	51,6
Respondenci w stanie wolnym	475 osób	2 osoby	1 osoba
Małżeństwa (żona pochodzenia polskiego)	17 osób	43 osoby	26 osób
Małżeństwa (żona pochodzenia arabskiego)	112 osób	86 osób	10 osób
Małżeństwa (żona pochodzenia innych narodowości)	6 osób	1 osoba	1 osoba
Czas przebywania w Polsce	średni czas 5,29 lat	30,8 lat	32,1 lat
Mieszkanie na własność	11 osób	108 osób	34 osoby
Polskie obywatelstwo	7 osób	57 osób	37 osób

Źródło: Opracowanie własne (badania z 1994, 2015 i 2016 roku).

Tolerancja i przebieg procesów adaptacyjno-integracyjnych Arabów zamieszkujących w Polsce

Na podstawie wyników badań można stwierdzić, że proces asymilacji kulturowej przedstawicieli świata arabskiego w Polsce przebiegał pomyślnie dla obu stron. Wzajemne kontakty świadczą o wpływie nabywania kompetencji kulturowej i zacieraniu się niechęci kulturowej (co w odniesieniu do Polaków wielokrotnie dawało znać o sobie). W efekcie analizy odpowiedzi na pytania autorzy dostrzegli skłonność Arabów do kontynuowania kontaktów. W 1994 roku aż 83,8% z nich zdecydowanie powtórnie wybrałoby Polskę jako kraj do studiów; w 2015 roku takich wskazań było 50,8%,

natomiast w 2016 – 34,1%. W roku 1994 chciało pozostać w Polsce po studiach 63,1%, w 2015 – 37,1%, a w 2016 roku 36,8% respondentów.

Na uwagę zasługuje wysoki wskaźnik procentowy odpowiedzi dotyczących chęci reprezentowania polskiej kultury i gospodarki w swoim kraju – w roku 1994 wynosił on 84,6%, natomiast w powtórnych badaniach w latach 2015 i 2016 odpowiednio 69,8% i 65,8%. Analizując skłonność do reprezentowania kultury polskiej w macierzystym kraju w latach 1994, 2015 i 2016 można wnioskować, iż w ostatnich latach pojawiła się tendencja spadkowa.

Inne są wyniki badań dotyczących poziomu tolerancyjności Polaków. Podczas badań trzykrotnie przeprowadzonych w różnych odstępach czasu (najpierw dwudziesto-letnim, a następnie po roku) zauważalna pozostaje tendencja ewolucji poglądów, która – jak należy przypuszczać – może mieć związek z oddziaływaniem ogólnospołecznych zmian społeczno-politycznych. W 1994 roku pozytywnie o tolerancyjności Polaków wypowiedziało się 72,5% ankietowanych. Podobnie w kolejnym badaniu z 2015 roku – 62,2% osób doceniło spolegliwość oraz wyrozumiałość narodu polskiego. Rok później w 2016 roku cecha ta – jako charakteryzująca Polaków – zyskała wskazania już tylko 39,4% osób. Tendencja ta zauważalna jest także – choć ma mniejszą dynamikę – przy pytaniu o nietolerancyjność Polaków. W 1994 roku 13,9% osób biorących udział w badaniu stwierdziło, że Polacy nie są narodem tolerancyjnym. W 2015 roku podobne stanowisko zajęło 17,4% ankietowanych, z kolei w 2016 roku odsetek osób, które zakwestionowały tolerancyjność narodu polskiego wzrosła do 21%. W badaniach pojawiły się także głosy niejednoznaczne. W ankiecie przeprowadzonej w 1994 roku 13,6% osób nie potrafiło wypowiedzieć się konkretnie na temat tolerancyjności Polaków. Podobnie w kolejnych latach – 2015 roku część osób (20,4%) nie było pewnych, jakiej odpowiedzi udzielić, z kolei w 2016 roku 39,6% wycofało się z zajęcia konkretnego stanowiska.

Takie zmiany oznaczają, że Arabowie na początku swojego pobytu inaczej oceniali tolerancję Polaków. Być może kierowali się pozytywnym stereotypem. Natomiast w efekcie nabywania kompetencji kulturowej i doniesień medialnych dotyczących kryzysu imigracyjnego oraz wzrostu fali terroryzmu zmieniło się wzajemne nastawienie obu społeczności. Dla porównania w projekcie badawczym poświęconym postrzeganiu Polski i Polaków w Europie w latach 1998–2001 za naród tolerancyjny uważało Polaków: 27% Austriaków (Sikorska M., Warszawa 2003, s. 97), 19% Hiszpanów (Mielczarek A., Warszawa 2003, s. 118), 42% Francuzów (Warchała M., Warszawa 2003, s. 156), 40% Brytyjczyków (Strzeszewski M., Wenzel M., Warszawa 2003, s. 192), 26% Niemców (Dolińska X., Fałkowski M., Warszawa 2003, s. 219) i 31% Ukraińców (Koniczna J., Warszawa 2003, s. 328).

Opinie o nietolerancji Polaków pojawiają się również w odpowiedziach na pytanie o akceptację rodziców dla zawierania przez ich potomstwo związków małżeńskich z Arabami (pytanie brzmiało: *Jak myślisz czy przeciętni polscy rodzice zgodzą się na to, żeby ich córka wyszła za mąż za Araba?*). Jak wynika z analizy zebranego materiału dotyczącego tworzenia małżeństw mieszanych narodowościowo, ankietowani – niezależnie od okresu przeprowadzenia badań – pozostają w znaczącym stopniu zgodni. W 1994 roku 81,7% osób uznało, że przeciętni polscy rodzice nie wyraziliby zgody na taki związek, 18,3% doszło do przekonania, że aprobatą ze strony rodziców jest

jak najbardziej możliwa. Po o 21 latach odsetek takich wypowiedzi zmalał do 13,7%. W 2016 roku pozytywnej odpowiedzi udzieliło zaledwie 7,9% respondentów.

Zasadnym zatem zdaje się też być pytanie o tolerancję na płaszczyźnie religijnej krystalizującą się w pytaniu o relacje sąsiedzkie. Zagadnienie to spróbowano uchwycić w kwestionariuszu odwołując się do ewentualnych relacji z przedstawicielami przykładowo potraktowanej społeczności Świadków Jehowy. W 1994 roku 80,5% respondentów uznało, że nie miałyby nic przeciwko, gdyby w sąsiedztwie mieszkała rodzina będąca Świadkami Jehowy. Zbliżony wynik uzyskano w badaniach powtórzonych po 21 latach – 82,9% – oraz z roku 2016 – 81,5%. Brak akceptacji pojawił się ze strony 12,4% osób ankietowanych w 1994 roku. W kolejnych badaniach negatywny stosunek do sąsiedztwa z rodziną Świadków Jehowy deklarowało 9,8% (2015 r.) oraz 10,6% osób (2016 r.).

Podjmując tematykę samotnego rodzicielstwa, zapytano respondentów o to, na kim powinny spoczywać odpowiedzialność i trud wychowywania nieślubnych dzieci. W 1994 roku największy odsetek ankietowanych nie podjął się odpowiedzi, gdyż nigdy nie rozważał takiej kwestii. Stanowili oni 57,2% ankietowanych. Po latach odsetek osób, które nie miały zdania na ten temat, zauważalnie się zmniejszył i wyniósł: w roku 2015 – 39,4%, w roku 2016 – 34,1%.

W 1994 roku 39,7% osób uznało, że niezamężna matka powinna sama płacić za swój grzech. Podobnego zdania w 2015 roku było 18,2% respondentów, natomiast w 2016 roku twierdziło tak 15,8% badanych. Przeciwnego zdania w roku 1994 było 2,8% osób. W ciągu nieco ponad dwóch dekad nastąpiła w tym względzie niezwykle duża zmiana. W 2015 roku przekonanie, że odpowiedzialność wychowawcza nie powinna być udziałem jedynie niezamężnej kobiecie wyraziło aż 41,7% osób biorących udział w badaniu. W rok później ich odsetek zwiększył się do 44,6%. Od wypowiedzi powstrzymało się 0,3% (1994 r.) i 0,8% (2015 r.) badanych, przy gwałtownym ich przyroście do 5,5% w 2016 roku.

Problemy seksu w Polsce na podstawie opinii badanych

Seks jest jedną z relacji łączących kobietę z mężczyzną, w której często złagodzeniu ulegają różnice kulturowe, obyczajowe a nawet religijne. W wielu krajach świata seks i życie erotyczne są tematem wstydliwym i zakazanym; szczególnie w państwach muzułmańsko-arabskich, gdzie panuje społeczny zakaz okazywania uczuć i wdzięków. Związane jest to z dogmatami religijnymi oraz wywiedzioną z nich obyczajowością. Członkowie rodziny arabskiej mają obowiązek starać się o jej utrzymanie i kontynuację, nie zaś dążyć do osiągnięcia osobistego szczęścia (w tym zadowolenia seksualnego). Idealna miłość jest tam rozumiana jako dążenie do doskonałego piękna – Boga. Shereen El Feki stwierdza, że w świecie arabskim „prawa seksualne” stanowią swoiste pole minowe – wielu ludziom wydają się być ekstraktem programu społecznego Zachodu i są utożsamiane z propagowaniem homoseksualizmu, wolnej miłości, prostytucji i pornografii. Według nich to równia pochyła prowadząca do odrzucenia islamu i „tradycyjnych” wartości arabskich (El Feki S., Wołowiec 2015, s. 27). Studenci i doktoranci arabscy przebywający w Polsce są uczestnikami i obserwatorami relacji

towarzysko-partnerskich, których istotną część ma związki ze sferą seksualną. Wiele osób wychowanych w arabskich rodzinach o silnych więziach rodzinnych i towarzyskich – korzystając z wolności i swobody panującej w Polsce – sprzeniewierzyło się zasadom obowiązującym w rodzimym kraju, gdzie nie ma mowy o pozamałżeńskich kontaktach seksualnych.

Odpowiadając na pytanie: *Jak według Ciebie Polacy traktują sprawy seksu?*, większość ankietowanych w 1994 roku – 89,5% – uważała, że Polacy podchodzą do tej sfery z tolerancją i raczej z tolerancją. W następnych badaniach tak uważało niewiele więcej ankietowanych – około 93%. Jak wynika z materiału zebranego podczas badań prowadzonych 1994 roku oraz latach 2015 i 2016, Polacy mają stosunkowo swobodne podejście do kwestii seksualnych. 60,7% ankietowanych w 1994 roku uznało, że w Polsce panuje łatwość w nawiązywaniu kontaktów seksualnych; w kolejnych badaniach do tej tezy przychyliła się już tylko (odpowiednio) 40,2% i 31,6% osób.

Na pytanie: *Jaki jest stosunek Polaków do podejmowania przedmałżeńskich kontaktów seksualnych?*, w 1994 roku 67,7% respondentów odpowiedziało, że ich zdaniem są one w Polsce częste i traktowane jako normalne. W 2015 roku opinię taką wyraziło 81% osób, zaś w 2016 – 84,1%. W ankietach przeprowadzonych w 1994 roku 53% badanych przedmałżeńskie kontakty seksualne zdecydowanie uznało za czyn zły. W następnych badaniach – w 2015 i 2016 roku – podobne stanowisko zajęło 44,7% i 44,8%.

W kulturze arabskiej kontakty przedmałżeńskie nie mają miejsca. Kobieta arabska wychodząc za mąż, musi być dziewicą. W przeciwnym wypadku naraża honor swojej rodziny, co prowadzi do tragicznych konsekwencji; zarówno dla niej jak i jej rodziny. Jaya Gopal – muzułmanin hinduskiego pochodzenia – krytykując Arabów, uważa, że dla większości Arabek życie przed i po zawarciu związku małżeńskiego odbywa się w dwóch, zupełnie odrębnych światach. Przed weselem mają być świętymi dziewczynkami, które niczego nie chcą wiedzieć ani słyszeć o akcie płciowym. (Gopal J., Ahriman International 2006, s. 261)

Małżeństwo w kulturze islamu stanowi filar społeczeństwa, zatem złamanie przysięgi małżeńskiej traktowane jest nie tylko jako wykroczenie przeciwko instytucji małżeństwa, ale także przeciwko całemu społeczeństwu. Małżonkowie za zdradę ponoszą surową karę. Kara ta często dotyka również ich rodziny. Zdrada małżeńska w Polsce nie ma tak drastycznych następstw. Dotyczy tylko małżonków i ewentualnie ich dzieci. Nie jest przestępstwem karanym prawem, podlega jedynie – niezależnie od płci osoby zdradzającej – ocenie moralnej. Badani również byli podobnego zdania. Odpowiedzi respondentów na pytanie: *Czy zdrada małżeńska w Polsce jest traktowana jako ciężkie przestępstwo w przypadku kobiety i mężczyzny?*, były – niezależnie od etapu badań – przybliżone. Ponad 90% ankietowanych Arabów kształcących się na polskich uczelniach uważało, że Polacy nie uznają zdrady małżeńskiej za przestępstwo.

Równocześnie badani twierdzili, że w arabskiej obyczajowości konsekwencje zdrady małżeńskiej są bardzo surowe. Analizując zebrane dane dotyczące niewierności małżeńskiej, zauważa się mocne i rygorystyczne stanowisko Arabów w tej kwestii. Jak wynika z badań przeprowadzonych w 1994 roku, aż 41% respondentów oczekiwałoby w rodzinnym kraju śmierci osoby dopuszczającej się takiego czynu. W 2015 roku do tak stanowczego osądu przychylił się znacząco mniejszy odsetek osób – 11,4%, przy zbliżonej ilości wskazań – 10,6% – w roku następnym. Byli jednak także respondenci,

który uznali rozwód i potępienie całej rodziny za konsekwencją stosowną do rangi przewinienia. W 1994 roku uważało tak 12% osób. Po dwudziestu jeden latach ich odsetek zwiększył się do 42,4%.

Być może tak istotna zmiana postawy i złagodzenie kryteriów oceny, wynika z osłabienia presji wzorca moralności uznawanego w tradycyjnej społeczności arabskiej. Wieloletnia egzystencja w rzeczywistości odmiennej kulturowo wiązałaby się więc po części z uwolnieniem się od oddziaływania tego modelu obyczajowości. Prowadziłyby także – pod wpływem nowych doświadczeń – do naturalnej w swych konsekwencjach weryfikacji jego trwałości.

Cechy charakteryzujące przeciętnego Polaka

Respondentów biorących udział w badaniu poproszono o wskazanie cech, które ich zdaniem składają się na najwierniejszy obraz przeciętnego Polaka. Jak wynika z zebranych danych, cechą, która większości ankietowanych w pierwszej kolejności kojarzy się z Polakiem, jest posłuszeństwo. W 1994 roku takie zdanie wyraziło 90,5% osób, a w dalszych badaniach – 81,4% (2015 rok). Następną cechą w ilości wskazań jest pracowitość – w badaniach z 1994 roku uznało tak 60,5% osób, a w następnych, w 2015 roku, 75%. Osoby biorące udział w badaniu doceniły, że Polacy są oddani. Łączono to m.in. z przywiązaniem do kultury i tradycji, które jest – zdaniem ankietowanych – formą okazywania przez Polaków swojej dumy narodowej. W 1994 roku 41,5% badanych podało właśnie to cechę jako charakterystyczną dla postaw Polaka; w 2015 roku podobne stanowisko zajęło aż 68,5%. Respondenci zwrócili również uwagę na to, że Polacy są narodem wesołym. Radosne usposobienie było cechą wyróżniającą w opinii 66,2% badanych w 1994 roku oraz 60,6% ankietowanych w 2015 roku.

Dużą ilość wskazań uzyskało także lenistwo; cecha, którą ankietowani dostrzegli zarówno w życiu osobistym, jak i zawodowym Polaków. W 1994 roku aż 55,1% badanych uważało, że przeciętny Polak jest leniwy i często szybko traci zapał do realizacji podjętych zadań. W 2015 roku opinię taką wyraziło 47,2% osób.

Diagnozie poddano także kwestie związane z fizjonomią. Badając opinie o atrakcyjności Polaków (mężczyzn), uzyskano w 1994 roku 47,4% ocen pozytywnych. W kolejnych badaniach (2015 rok) 59,1% osób uznało polskich mężczyzn za przystojnych.

Jak wynika z zebranego materiału kolejną cechą charakteryzującą przeciętnego Polaka jest wierność. W 1994 roku takie przekonanie podzielało 42,2% osób, przy wzroście aż do 67,4% w badaniu przeprowadzonym w 2015 roku.

Ankietowani zaobserwowali także, że jedną z cech znamienych jest duma. Polacy cenią sobie godność i honor, zarówno we własnym narodzie jak i u narodów ościennych. W 1994 roku uznało tak 42,6%, a w 2015 roku 78,1% osób.

Rozpatrując kwestie relacji, szczególnie damsko-męskich, respondenci dostrzegli, że Polacy charakteryzują się namiętnością. W 1994 roku taki pogląd wyraziło 40% badanych. W powtórnych badaniach – 2015 rok – podobne stanowisko zajęło 42% osób.

Według osób biorących udział w badaniu Polacy są wymagający zarówno wobec siebie samych, jak i wobec innych ludzi. Cenią sobie jasno stawiane warunki oraz

rygorystyczne ich przestrzeganie. Takiego zdania było 35,4% badanych w 1994 roku i 28,1% w 2015 roku.

Cechą, która wyróżnia Polaków jest także upór. Respondenci docenili zaangażowanie Polaków w powierzone obowiązki, z drugiej strony jednak wskazywali na bezkompromisowość i nieustępliwość, które sprawiają trudność w nawiązywaniu relacji z Polakami czy budowaniu pozytywnych stosunków partnerskich w biznesie. W 1994 roku uznało tak 41,4% osób, w 2015 roku już tylko 30,3% osób.

Wyniki badań dotyczących wizerunku Polaków w społeczności arabskiej, która ma za sobą co najmniej kilkuletni pobyt w Polsce, przeprowadzonych w roku 2016 są z reguły podobne do uzyskanych rok wcześniej. Daje się jednak zaobserwować wyraźny spadek pozytywnych nastrojów społecznych. W 2016 roku 52,7% arabskich respondentów uznało Polaków za naród wesoły, podczas gdy w roku 2015 takich wskazań było 60,6%, a w roku 1994 – 66,2%.

Wydaje się, że może to mieć związek z sytuacją kryzysu politycznego w Europie i na świecie oraz ze zmianami politycznymi w Polsce.

Podsumowanie

Olbrzymie przemiany polityczne, ekonomiczne i społeczno-kulturalne, które w ostatnich latach nastąpiły na świecie, w Europie, a szczególnie w Polsce odegrały ważną rolę w życiu Polaków. Wywarły również wpływ na życie Arabów mieszkających w Polsce, a także – na ukształtowanie się w ich oczach obrazu społeczeństwa polskiego. Nastąpiła transformacja gustów, poglądów, myśli, które wyrażają się nie tylko w sposobie ubierania się, stylu wypowiedzi, podejściu do codzienności, ale także w odniesieniu do ludzi odmiennych kulturowo i etnicznie. W wyniku tych zmian społeczeństwo polskie zmieniało swój wizerunek zarówno we własnych oczach – jak i otoczenia.

W artykule ukazany został obraz Polski i Polaków w oczach przedstawicieli kultury arabskiej, żyjących w Polsce oraz sposób, metoda, przebieg i główne czynniki, które miały wpływ na jego powstawanie. Był on odbiciem własnych osobistych uczuć, przeżyć, poglądów, opinii, wyobrażeń i doświadczeń powstających na bazie bezpośrednich i wieloletnich kontaktów badanej grupy z Polakami. Przedstawione w artykule zagadnienia to tylko wycinek rzeczywistości społecznej towarzyszącej koegzystencji Polaków i Arabów w Polsce.

Prowadzone od ponad 20 lat badania pokazują, że Arabowie, którzy ukończyli studia w Polsce, w większości stanowią elity społeczne, wykazują skłonność do integracji i asymilacji kulturowej. Może warto zastanowić się nad uwagami J. Nikitorowiczem, kiedy pisze, że nie można pozostawać obojętnym na religię, której wyznawcy na skutek ruchów migracyjnych oraz kryzysu demograficznego Europy będą stanowić na naszym kontynencie coraz większą populację. Dlatego kraje zachodnie winny wspierać elity, pomagać reformować kraje muzułmańskie, którym zagraża fundamentalizm islamski. Należy przede wszystkim zauważyć złożoność świata arabskiego, wyodrębniając w nim zwyczajnych wiernych, takich samych jak chrześcijanie i inni wierzący w Boga; islamiistów, którzy chcą, po przywróceniu państwa teokratycznego, funkcjonować w swoim

kraju pod rządami duchownych. Szanując jednak różnice etniczne oraz zasady demokracji, chcą i potrafią negocjować i utrzymywać normalne związki ze światem, chcą również zachować islamską tożsamość społeczeństw. (Nikitorowicz J., Białystok 2007, s. 12)

Warto zastanowić się, dlaczego Arabowie tak dobrze czują się w Polsce mimo niekorzystnych warunków prawnych dla migrantów i uchodźców, mimo względnej nietolerancji i aktów szowinizmu narodowego Polaków. W wielu badaniach przewijały się odpowiedzi sugerujące, że Arabowie do tego stopnia zasymilowali się z Polakami i przywiązali do Polski, że wykazują biwalentny stosunek do narodowości, co oznacza, że identyfikują się po części z Polską, a po części z macierzystym państwem.

Z przeprowadzonych badań wynika, że istnieje szansa porozumienia obu kultur dzięki wzajemnej edukacji – „nauki siebie” i poznawania tego, co nieznanne. Jak słusznie zauważył prof. W. Sitek badani, opisując Polaków, sami mówili o sobie, jednocześnie oceniali Polaków przez pryzmat wspomnień o swoich krajach i rodakach. Po części postrzegają swój naród i kraj na podstawie doświadczeń zdobytych w Polsce. (Sitek W., Wrocław 1995, s. 10–13)

Głębsza analiza wyników badań prowadzi do wniosku, iż członkowie mniejszości arabskiej stali się – dzięki długotrwałym, powszednim i często bliskim kontaktom z Polakami – innymi Arabami niż ich krewni i znajomi tego typu doświadczeń pozbawieni. Nie są już tożsami ani z Arabami, ani z Polakami, stanowią jakąś mix kulturowy wywiedziony z tych obu światów. Ta swoista grupa „Polarabów”, mieszkająca w Polsce ponad 25 lat, potrafiła znaleźć wspólną formę życiową z Polakami. Obie strony funkcjonują razem i obok siebie normalnie, bez konfliktów. Możliwość taką potwierdza Maria Rogińska, pisząc o muzułmańskich intelektualistach długo mieszkających w Europie. Większość teoretyków islamskiej nauki zakorzeniona jest w dwóch lub więcej kulturach – otrzymała wykształcenie na Zachodzie czy często należy do grona pracujących na zachodnich uczelniach intelektualistów o pochodzeniu i tożsamości islamskiej. (Rogińska M., Kraków 2016, s. 53)

Bibliografia

- Dolińska X., Fałkowski M., *Polska i Polacy w oczach Niemców*, [w:] *Obraz Polski i Polaków w Europie*, pod red. L. Kolarskiej-Bobińskiej, Warszawa 2003.
- El Feki S., *Seks i cytadela – życie intymne w arabskim świecie przemian*, przeł. Agnieszka Nowakowska, Wołowiec 2015.
- Gopal Y., *Podszepty Gabriela. Islam bilans krytyczno-historyczny*, red. Fritz Erik Hoevens, przeł. Maciej Wysocki, Ahriman International 2006.
- Konieczna-Sałamatın J., *Wizerunek Polski i Polaków na Ukrainie*, [w:] *Obraz Polski i Polaków w Europie*, pod red. Leny Kolarskiej-Bobińskiej, Warszawa 2003.
- Mielczarek A., *Polska – Hiszpania. Wzajemny wizerunek*, [w:] *Obraz Polski i Polaków w Europie*, pod red. Leny Kolarskiej-Bobińskiej, Warszawa 2003.
- Nikitorowicz J., *Prognozy Nowej Europy w kontekście realizowania zadań edukacji międzykulturowej „Etniczność i obywatelskość w Nowej Europie. Konteksty edukacji międzykulturowej”*, pod red. J. Nikitorowicza, D. Misiejuk, M. Sobeckiego, Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie, Białystok 2007.

- Nowicka E., *Swojskość i obcość jako kategorie socjologicznej analizy*, [w:] *Swoi i obcy*, pod red. E. Nowicka, Warszawa 1990.
- Nowicka E., M. Głowacka-Grajper (red.), *Świat człowieka – świat kultury. Antologia tekstów klasycznej antropologii*, Wyd. PWN, Warszawa 2009.
- Rogińska M., *Czy możliwa jest islamska nauka? Kolejna odłona sporu Wschodu z Zachodem, Miscellanea islamica – islam w badaniach i praktyce kontaktów międzykulturowych*, red. P. Stawińskiego, NOMOS, Kraków 2016.
- Said E., *Orientalizm*, przeł. Witold Kalinowski, PIW Warszawa 1991.
- Strzeszewski M., Wenzel M., *Polska–Wielka Brytania. Wzajemny wizerunek*, [w:] *Obraz Polski i Polaków w Europie*, pod red. L. Kolarskiej-Bobińskiej, Warszawa 2003.
- Sitek W., *Bliscy oddaleni*, [w:] Abou Saleh Z., *W poszukiwaniu piątego kąta, czyli obcokrajowcy o Polakach*, Wrocław 1995.
- Warchałą M., *Polska – Francja. Wzajemny wizerunek*, [w:] *Obraz Polski i Polaków w Europie*, pod red. Leny Kolarskiej-Bobińskiej, Warszawa 2003.

Ziad Abou Saleh

dr, socjologia

Wydział Psychologii, SWPS Uniwersytet Humanistyczny – Filia we Wrocławiu

ul. ul. Aleksandra Ostrowskiego 30b, 53–238 Wrocław

e-mail: ziad.abou-saleh@swps.edu.pl